

Ἡ φαρισαϊκὴ δομὴ τῆς ψυχικῆς συγκρούσεως

[/ Ορθόδοξες Προβολές](#)

image not found or type unknown

Του Κορναράκη Ιωάννη

(Ομοτίμου Καθηγητοῦ Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καὶ Εξομολογητικῆς Πανεπιστημίου Αθηνῶν)

Μία βασικὴ δομὴ τῆς ψυχικῆς συγκρούσεως εἶναι καὶ ἡ φαρισαϊκὴ. Τὰ κεντρικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς “φαρισαϊκῆς” δομῆς εἶναι σὲ πρώτη φάση δύο: ἡ ἐξωτερικὴ συμπεριφορὰ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ψυχοδυναμικὴ δραστηριότητα.

Ἡ ἐξωτερικὴ “φαρισαϊκὴ” συμπεριφορὰ: Ἡ φαρισαϊκὴ δομὴ τῆς ψυχικῆς συγκρούσεως ἐκφράζεται μὲ τὰ ἐξῆς ἰδιαίτερα στοιχεῖα.

1) Μὲ πληθωρικὴ εὐσέβεια ἢ τήρηση τῶν θρησκευτικῶν τύπων. Στὴ συμπεριφορὰ τοῦ Φαρισαίου κυριαρχεῖ ἡ ἀγχώδης τάση γιὰ βίωση καὶ πλήρωση κάθε θρησκευτικοῦ “τύπου”, πὺν θεωρεῖται ἀπαραίτητος γιὰ τὴν αὐτοβεβαίωση τῆς θρησκευτικῆς ὑπεροχῆς. Ὁ Φαρισαῖος ἔχει τὴ δίψα τοῦ θρησκευτικοῦ βιώματος.

2) Μὲ διακήρυξη τῆς θρησκευτικῆς ὀλοκληρώσεως. Ἡ Φαρισαϊκὴ δομὴ τῆς ψυχικῆς συγκρούσεως ὠθεῖ πρὸς διακήρυξη τῆς θρησκευτικῆς ὀλοκληρώσεως. Ὁ φαρισαῖος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ βεβαιώσει τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση αὐτὴ καὶ μάλιστα νὰ τοὺς πείσει. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ χρησιμοποιεῖ τὴ στατιστικὴ. Τὰ βιωματικὰ στοιχεῖα τῆς εὐσέβειάς του ἀντικειμενοποιοῦνται μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ μποροῦν νὰ μετρηθοῦν καὶ νὰ ἀξιολογηθοῦν.

3) Μὲ σύγκριση τῆς ἀτομικῆς θρησκευτικότητας μὲ ἐκείνην τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ὁ Φαρισαῖος δὲν εἶναι κοινωνικὸς μὲ τὴ βαθύτερη σημασία τῆς λέξης αὐτῆς. Ἔχει ὅμως ἀνάγκη τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους γιὰ νὰ βεβαιώσει τὴ θρησκευτικὴ του ὑπεροχὴ. Ἄν καὶ ἀπομονώνεται γιὰ νὰ προβάλλει τὴ θρησκευτικὴ του ὑπεροχὴ, συγχρόνως ἐπικαλεῖται τὶς ἀδυναμίες καὶ τὶς ἐλλείψεις τῶν ἄλλων ἀνθρώπων γιὰ νὰ βιώσει τὴν ἱκανοποίηση τῆς θρησκευτικῆς του αὐτάρκειας.

Ἐπομένως ἔχουμε καὶ λέμε: Τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ συνθέτουν τὸ “προσωπεῖο” τῆς φαρισαϊκῆς συμπεριφορᾶς εἶναι, ἡ δίψα τοῦ βιώματος, ἡ ἀντικειμενοποίηση τῶν βιωματικῶν στοιχείων τῆς εὐσέβειας, καὶ ἡ ἐξάρτηση ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους (μὲ τὴ σύγκριση).

Τὸ προσωπεῖο αὐτό, ὡς συμπεριφορὰ δίνει τὴν ἐντύπωση τῆς αὐτάρκειας ἀπὸ κάθε ἄποψη. Ὁ Φαρισαῖος εἶναι ὁ ὑπερήφανος (ὑπεροπτικὸς ἢ ταπεινολόγος) ἄνθρωπος ποὺ ἔχει “ἡσυχὴ” (θρησκευτικὴ) συνείδηση, γιατί εἶναι ὀλοκληρωμένος καὶ τέλειος. Εἶναι λοιπὸν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, γιατί ἡ ὑπαρξιακὴ του προοπτικὴ συμπίπτει μὲ τὴν εἰκόνα ποὺ ἔχει σχηματίσει γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἐπομένως τὸ προσωπεῖο του (ἢ συμπεριφορὰ του) ταυτίζεται μὲ τὴν “ἰδεατὴ” εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτὴ εἰκόνα τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Φαρισαίου δίνει τὴν ἐντύπωση ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι ὁ τύπος αὐτὸς δὲν ἀντιμετωπίζει ὑπαρξιακὰ προβλήματα. Ὅτι δὲν βιώνει ἐσωτερικὲς συγκρούσεις. Ὅτι στὴ ζωὴ του ὅλα πᾶνε καλά. Δὲν αἰσθάνεται ὅτι τοῦ λείπει κάτι. Καὶ ὅτι δὲν ἔχει νὰ ζηλέψει τίποτα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Ἐν τούτοις ὅμως, ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα ἀποτελοῦν συμπτώματα ποὺ ἐκφράζουν τὴ βιούμενη ψυχικὴ σύγκρουση. Τὸ “τέλειο” προσωπεῖο ὑπογραμμίζει μιὰ βιωματικὴ ἀκαμψία. Ἡ ἀκαμψία αὐτὴ ἐξάλλου κατανοεῖται ὡς ἔκφραση μὴ συνειδητῶν καὶ μάλιστα ψυχαναγκαστικῶν διεργασιῶν.

Ποιὸ εἶναι ὅμως τὸ πρόβλημα ποὺ βιώνει ὁ Φαρισαῖος;

Τὸ ἄτομο ποὺ συμπεριφέρεται μὲ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτάρκεια καὶ ἔχει “μεγάλῃ ἰδέα” γιὰ τὸν ἑαυτό του, βιώνει κατ’ οὐσίαν μιὰ βαθιὰ ἀπογοήτευση γιὰ τὴν ἀδυναμία του νὰ εἶναι αὐθεντικὰ τέλειο. Ἡ αὐτάρκειά του λοιπὸν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀπωθήσεως αὐτῆς τῆς ἀπογοήτευσης καὶ κυρίως τῆς ἀπωθήσεως τῆς ἐνοχῆς του γιὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ὑπαρξιακῆς του προοπτικῆς. Ὁ Φαρισαῖος ἀγωνίζεται γιὰ μιὰ αὐτοδικαίωση. Προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ δικαιωθεῖ ἐνώπιον τοῦ ἑαυτοῦ του, τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τοῦ Θεοῦ. Τὸ γεγονός ὅμως ὅπως διαβεβαίωσε ὁ Κύριος ὅτι “δὲν κατέβη δικαιωμένος” ἀπὸ τὸ Ναό, δείχνει ὅτι ἡ ἐσωτερικότητά του ἦταν “ἐκ διαμέτρου” ἀντίθετη πρὸς τὴν φαινομένη ψυχολογικὴ αὐτάρκεια καὶ ἡρεμία. Ἡ προσπάθεια νὰ δείξει ἢ νὰ διακηρύξει τὴν τελειότητά του ἀποκαλύπτει τὸ δραστικὸ ἐνοχικὸ ἄγχος, ποὺ σὰν βασικὸ ψυχοδυναμικὸ κίνητρο, ὁδηγοῦσε “ἀναγκαστικὰ” στὴ σύνθεση καὶ κατασκευὴ τοῦ φαρισαϊκοῦ προσωπείου.

Ἔτσι ἡ ἑξωτερικὴ φαρισαϊκὴ συμπεριφορὰ, ὡς σύνθεση ἐπὶ μέρους συμπτωμάτων, μᾶς ὀδηγεῖ στὴν ἐνοχικὴ ἐσωτερικότητα τοῦ φαρισαίου. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ αὐτῆς τῆς ἐσωτερικότητας εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Αἴσθημα ἀνασφάλειας: Τὸ αἴσθημα αὐτὸ προδίδεται στὴν ὄλη συμπεριφορὰ τοῦ φαρισαίου καὶ μάλιστα στὴν προσπάθειά του νὰ ὑπογραμμίσαι τὴν ὑπεροχὴ του ἔναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἡ σύγκριση μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν προσπάθεια ψυχαναγκαστικῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ ὀρισμένα ἐρείσματα. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι εἶναι τὰ ἐρείσματα αὐτά, πὺ μποροῦν νὰ στηρίξουν τὴν τελειότητά του, γιατί συνήθως εἶναι κανεῖς τέλειος σὲ κάτι ἐν σχέσει μὲ ἄλλους πὺ δὲν εἶναι τέλειοι.

Ἀλλὰ βέβαια τὸ εἰδικότερο πρόβλημα ἐδῶ εἶναι ἡ ἀπορία πὺ γεννᾶται εὐλόγα. Ἀπὸ τί ἄραγε θέλει νὰ ἀσφαλισθεῖ ὁ Φαρισαῖος; Ἡ διαφορετικὰ, ἀπὸ τί ἀπειλεῖται ὁ Φαρισαῖος; Ὁ Φαρισαῖος ἀπειλεῖται ἀπὸ μία συνειδητοποίηση τῆς προσωπικῆς του ἐνοχῆς γιὰ τὴν ἀδυναμία του καὶ (ἀνικανότητά του) νὰ προχωρήσει σὲ μία γνήσια καὶ αὐθεντικὴ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ὀλοκλήρωση. Ἄν ἔφθανε, γιὰ ὀποιοδήποτε λόγο, στὴ συνειδητοποίηση αὐτῆ, θὰ κατέρρεε τὸ οἰκοδόμημα τῆς πλασματικῆς (ἰδεατῆς) εἰκόνας τοῦ ἑαυτοῦ του. Αὐτὸ ὅμως θὰ ἐσήμαινε γι' αὐτὸν πραγματικὴ καταστροφὴ. Ἔτσι μὲ τὴν σύγκριση προσπαθεῖ νὰ ἐξασφαλισθεῖ, βεβαιώνοντας τὸν ἑαυτό του ὅτι, ἀφοῦ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι εἶναι κατώτεροί του, αὐτὸς εἶναι κάτοχος μιᾶς τελειότητος πὺ δὲν ἀφήνει χῶρο γιὰ αἰσθήματα ἐνοχῆς.

Ἀλλὰ βέβαια τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ἀνασφάλειας τοῦ φαρισαίου συνδέεται περισσότερο μὲ τὸ φόβο πὺ ἔχει ἀπέναντι στὸν ἑαυτό του. Βασικὰ φοβᾶται τὸν “γυμνὸ” (Γεν.3,7) ἑαυτό του καὶ θέλει νὰ καλύπτεται πίσω ἀπὸ τὶς πλάτες τῶν ἄλλων ἀνθρώπων γιὰ νὰ μὴ βλέπει τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.

2) Αἴσθημα μειονεκτικότητος καὶ κατωτερότητος: Κάθε ὑπερβολὴ στὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ ἀποτελεῖ συνήθως σύμπτωμα μιᾶς ἀντιστοίχου ἀνεπάρκειας. Ὁ Φαρισαῖος ἐκδηλώνει ἕνα ἔντονο αἴσθημα ὑπεροχῆς, πὺ θέλει νὰ ἀναπληρώσει (ἢ νὰ καλύψει) ἕνα ἰσχυρὸ αἴσθημα μειονεκτικότητος καὶ κατωτερότητος, πὺ ὑπάρχει καταπιεσμένο στὸ ὑποσυνείδητο.

Πράγματι ἂν ὅπως εἶπαμε τὸ ἐνοχικὸ ἄγχος εἶναι ἐκεῖνο τὸ βασικὸ ψυχοδυναμικὸ κίνητρο, ποὺ κατευθύνει τὴν ἐξωτερικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Φαρισαίου πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ σχηματισμοῦ ἐνὸς προσωπείου ὑπεροχῆς καὶ ψυχολογικῆς (ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς) αὐτάρκειας, τότε τὸ ἐσωτερικὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ εἶναι τὰ “ἀνυπόφορα” αἰσθήματα κατωτερότητος, λόγω μὴ αὐθεντικῆς πραγματώσεως τῶν σκοπῶν τῆς ὑπαρξιακῆς προοπτικῆς.

3) Προβολὴ τῆς προσωπικῆς ἐνοχῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων: Ἡ καθολικὴ περοφρόνηση τοῦ Φαρισαίου ἔναντι ὅλων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ μάλιστα ἡ συνόψιση αὐτῆς τῆς περοφρονήσεως στὸ πρόσωπο ἐνὸς συγκεκριμένου ἀτόμου, ἀποκαλύπτει τὴ βαθύτερη ψυχικὴ του ἀνάγκη. Καὶ ἐδῶ τὸ ὑπερβολικὸ στοιχεῖο (“οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων”) ἀποτελεῖ σύμπτωμα μιᾶς βαθειᾶς σύγκρουσης.

Ὁ Φαρισαῖος συγκρούεται μὲ τὴν ἐνοχή του καὶ αὐτὴ τὴν ἐνοχή, ἐπειδὴ τὴν ἀπωθεῖ, τὴν προβάλλει στὴν καθολικὴ ὀθόνη τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἄξιοι περιφρονήσεως, γιατί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπέτυχαν νὰ πραγματώσουν τὴν ὑπαρξιακὴ τους προοπτικὴ. Εἶναι ὅλοι τους ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί. Ἡ ἀπολυτοποίηση τῆς ἐνοχικῆς καταστάσεως ὅλων τῶν ἀνθρώπων λειτουργεῖ στὸ πεδίο τῆς συνειδήσεως τοῦ Φαρισαίου, ὡς ψυχολογικὴ ἀναπλήρωση τῆς ἀνάγκης γιὰ αὐτοδικαίωση.

Ἡ ἀπωθούμενη ἠθικὴ του συνείδηση προκαλεῖ τόσο ἔντονο ἐνοχικὸ ἄγχος ὥστε μόνον ἡ ἀπολυτοποίηση αὐτῆ νὰ “ἀναπαύει” ψυχολογικὰ τὸν Φαρισαῖο ποὺ συγκρούεται ἀσυνείδητα μὲ τὴν ἀνεκπλήρωτη ὑπαρξιακὴ του προοπτικὴ (καθ’ ὁμοίωσιν). Ἀλλὰ τὸ ἰδιαίτερο “σύμπτωμα” τῆς ψυχικῆς συγκρούσεως, ποὺ βιώνει ὁ Φαρισαῖος στὴν περιοχὴ τοῦ ἐνοχικοῦ πεδίου εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ἐπιθετικότης του ἐναντίον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ συγκεκριμένα τοῦ τελώνη. Ἡ προβολὴ δηλ. τῆς ἐνοχῆς του στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐνεργεῖται μὲ τὸ πνεῦμα μίας ἐπιθετικότητας.

Ὁ Φαρισαῖος εἶναι πράγματι ἐπιθετικός, ὅταν συγκρίνεται μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Αὐτὸ ἀκριβῶς καθιστᾷ ὑποπτη τὴν αὐτοδικαίωσή του καὶ τὴν προσπάθειά του νὰ ἀποδείξει τὴν ἠθικὴ του ὑπεροχή. Ἡ ὑπεροχὴ του αὐτὴ δὲν ἔχει “προσωπικὴ” αὐτάρκεια. Γιὰ νὰ σταθεῖ χρειάζεται ὅπως εἶπαμε τὶς “πλάτες τῶν ἄλλων”. Τοὺς φορτώνει λοιπὸν τὴν προσωπικὴ του ἐνοχή (μὲ τὸν ἀσυνείδητο “μηχανισμό” τῆς προβολῆς) καὶ συγχρόνως ὅμως, μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τοὺς ἐξουθενώνει. Γιατί, ἐξάλλου, τὸ φόρτωμα τῆς ἐνοχῆς σ’ ἓνα ὁποιοδήποτε “ἀποδιοπομπαῖο τράγο”, ἔχει καὶ τὸ νόημα τῆς καταστροφῆς του.

4) Αἴσθημα ἄγχους καὶ ἀπογνώσεως: Ἡ ἀπολυτοποίηση τῆς ἐνοχικῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου (ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἁμαρτωλοί), σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ αἴσθημα τῆς

ἀπολύτου αὐτάρκειας (ὁ Φαρισαῖος δὲν ἔχει ἀνάγκη τὸν Θεό), ὑπογραμμίζουν ἀκριβῶς τὸν διάχυτο στὴ φαρισαϊκὴ συμπεριφορὰ ἄγχος. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ ἄγχος αὐτὸ ἀναβλύζει ἀπὸ τὸ βαθὺ ἐνοχικὸ ὑποστρωμμα, ποὺ στηρίζει τὴ δομὴ τῆς ψυχικῆς συγκρούσεως, ἐκφράζει συγχρόνως τὴν ἀπόγνωση ποὺ βιώνει ὁ φορέας τῆς φαρισαϊκῆς συγκρούσεως. Ἡ ἀπόγνωση αὐτὴ ἀπορρέει ἀπὸ τὴ συντριβὴ τῆς ὑπαρξιακῆς του προοπτικῆς μέσα στὸν ἀγῶνα τῆς καθημερινότητος.

Τὸ ἰδιαίτερο γνῶρισμα τῆς δομῆς τῆς φαρισαϊκῆς συγκρούσεως εἶναι ἡ ΨΥΧΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ, ΒΙΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗ (ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ) ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ, ΔΗΛ. ΤΗΣ ΙΔΕΑΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΣ. Ο ΦΑΡΙΣΑΙΟΣ ΖΕΙ ΓΙΑ ΝΑ ΕΠΙΔΙΩΚΕΙ ΤΗΝ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ, ΚΑΙ ΝΑ ΚΑΥΧΑΤΑΙ ΟΤΙ ΤΗΝ ΕΧΕΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙ ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΑ.

Ὁ “τύπος” τοῦ Φαρισαίου εἶναι ἓνας νευρωτικὸς ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἔχει πολὺ μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ θεωρεῖ τὶς ὑπεροπτικὲς του ιδέες σὰν γνήσια ἰδανικά. Μόνο ὅταν εὐρεθεῖ ὁ Φαρισαῖος ἐνώπιον τῆς πραγματικότητος τῆς ἀποτυχημένης ὑπαρξιακῆς του προοπτικῆς ΕΝΔΕΧΕΤΑΙ νὰ ἀφυπνισθεῖ καὶ νὰ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΕΙ τὴν ἀνάγκη τῆς ἀλλαγῆς.

Ἐγχειρίδιον Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, τεῦχος Α΄, Ἐκδ. Κυριακίδη, 1984

Ἐκ τοῦ διαδικτυακοῦ ιστοτόπου Ἁγίας Ζώνης Πατησίων www.agiazoni.gr